

Л. Ф. Гула

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
д-р юрид. наук, доц.,
професор кафедри кримінального права і процесу

ВИКОРИСТАННЯ ТАКТИЧНИХ ПРИЙОМІВ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПОВАННЯМИ

© Гула Л. Ф., 2016

Розглянуто зміст та поняття тактичних прийомів під час здійснення слідчих (розшукових) дій. Визначено особливості які необхідно враховувати під час вибору тактичного прийому під час здійснення слідчих (розшукових) дій у розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями. Окреслено основні чинники, які впливають на вибір конкретного тактичного прийому з проведення слідчих (розшукових) дій у розслідуванні зазначених злочинів.

Ключові слова: організована злочинна група, слідчі (розшукові) дії, тактика, тактичний прийом, розслідування, планування, допит, обшук.

Л. Ф. Гула

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТАКТИЧЕСКИХ ПРИЕМОВ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СОВЕРШЕННЫХ ОРГАНИЗОВАННЫМИ ПРЕСТУПНЫМИ ГРУППИРОВКАМИ

Рассмотрено содержание и понятие тактических приемов при осуществлении следственных (розыскных) действий. Определены особенности, которые необходимо учитывать при выборе тактического приема при осуществлении следственных (розыскных) действий в расследовании преступлений, совершенных организованными преступными группировками. Очерчены основные факторы, которые влияют на выбор конкретного тактического приема из проведения следственных (розыскных) действий в расследовании отмеченных преступлений.

Ключевые слова: организованная преступная группировка, следственные (розыскные) действия, тактика, тактический прием, расследование, планирование, допрос, обыск.

L. F. Hula

USE OF TACTICAL RECEPTIONS IN INVESTIGATION OF CRIMES PERFECT BY THE ORGANIZED CRIMINAL GROUPS

In the article maintenance and concept of tactical receptions are considered at carried out inquisitional (search) actions. Features are certain that must be taken into account at the choice of tactical reception during realization of inquisitional (search actions in investigation of crimes accomplished by the organized criminal groups. Basic factors are outlined that

influence at choice concrete tactical reception from realization of inquisitional (search) actions in investigation of the marked crimes.

Key words: a criminal group, inquisitional (to the search) actions, tactics, tactical reception, investigation, planning, interrogation, search, is organized.

Постановка проблеми. У розслідуванні злочинів, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями, виникають труднощі, тому що їх діяльність має замаскований характер, вони діють в умовах найсуворішої дисципліни й конспірації та чинять протидії слідству. Проведення слідчих (розшукових) дій потребує ретельної підготовки та визначення тактичних прийомів з їх проведення.

Для організації розслідування злочинів, що вчинені організованими злочинними угрупованнями, необхідне знання їх виникнення та формування злочинних намірів, які постійно удосконалюються. У той самий час визначення основних фігурантів злочинної групи з метою притягнення їх до кримінальної відповідальності, а також застосування слідчих (розшукових) дій вимагає ретельної підготовки з проведення огляду, обшуку, допиту та інших слідчих (розшукових) дій. У цих умовах дедалі актуальнішою є проблема докорінного підвищення ефективності розслідування, що водночас потребує й оновлення її методологічних, теоретичних і тактичних засад.

Мета роботи – визначити особливості, які необхідно враховувати щодо визначення тактичних прийомів під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій у розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними групами.

Стан дослідження. Проблеми криміналістичної тактики та використання тактичних прийомів у розслідуванні злочинів досліджували такі відомі учені, як О. Я. Баєв, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, І. Є. Биховський, А. Н. Васільєв, А. І. Вінберг, В. І. Давидов, А. В. Дулов, Ю. М. Зархін, Л. М. Карнеєва, В. І. Комісаров, А. Ф. Коні, В. Є. Коновалова, А. М. Ларін, Н. І. Порубов, А. Р. Ратінов, М. С. Строгович, Л. Б. Філонов, В. Ю. Шепітько, Н. А. Якубович, С. Ю. Якушін та ін.

Термін “кримінальна тактика” увів в науковий і поліцейський обіг Альберт Вейнгарт, позначивши нею своє керівництво у розслідуванні злочинів. Він писав: “... в боротьбі із злочинністю, як і на війні – передусім необхідно діяти енергійно, проявляти особисту ініціативу і швидкість. У той самий час, приступаючи до розслідування з можливою поспішністю, зовсім не треба діяти необдуманно і навмання. Розслідування кожного злочину, а особливо у випадках досконалих злочинів – повинно вестися відповідно до певного методу, систематично і за виробленим планом” [1, с. 5, 6],

Під час виконання слідчих (розшукових) дій слідчий використовує певні тактичні прийоми з урахуванням слідчої ситуації, що склалася. Як справедливо писав А. Ф. Коні, яким би вдосконаленим не був кримінальний процесуальний кодекс, регламентуючи порядок виконання слідчих дій, він не може містити в собі настанови про використання прийомів таких дій” [2, с. 409].

Професор В. В. Дубічинський у сучасному тлумачному словнику української прийом визначає як захід для досягнення певної мети [3, с. 718].

А. І. Вінберг писав, що криміналістична тактика повинна розробляти тільки такі наукові прийоми, які можуть бути використані під час проведення огляду, обшуку, допиту та інших процесуальних слідчих дій для того, щоб досягти максимального ефекту в отриманні фактичних даних про подію злочину. Проте, на його думку, “непереборної стіни між процесуальними нормами і тактичними правилами немає”, тому що “спільність мети, принципи законності в діяльності органів, що ведуть розслідування, є необхідність охорони прав громадян і зумовлюють розробку криміналістичної тактики у повній відповідності з вимогами кримінально-процесуального закону” [4, с. 79].

Інтерес до визначення поняття тактичного прийому виник у кінці 50-х – початку 60-х років ХХ ст. Уперше найдаліше визначення досліджуваного поняття подав А. Н. Васільєв, який розглядав його, як “...найбільш доцільний підхід до практичної організації і активного, планомірного, цілеспрямованого виробництва слідчої дії на основі норм кримінального процесу з можливим використанням засобів криміналістичної техніки”. У 1969 р. А. Н. Васільєв удосконалив

поняття тактичного прийому і дав йому нове визначення, як “науковій рекомендації, заснованій на спеціальних науках, розрахованій на творче її застосування і на можливість вибору того чи іншого прийому, найдоцільнішого в умовах даної слідчої ситуації” [5, с. 8].

У той самий час Р. С. Белкін тактичний прийом розглядував, як “... найбільш раціональний і ефективний спосіб дії або найбільш доцільну в цих умовах лінію поведінки слідчого”. Як “лінію поведінки слідчого” трактують тактичний прийом і деякі інші криміналісти [6, с. 9].

Стосовно проведення допиту звинувачуваного Л. Б. Філонов і В. І. Давидов тактичні прийоми характеризують, як “способи дії на людину, що викликають певні психологічні зміни, за допомогою яких досягається бажаний результат” [7, с. 144].

Професор В. Ю. Шепітько надав таке сучасне визначення тактичного прийому: це спосіб здійснення процесуальних дій, спрямований на досягнення її конкретної мети, заснований на психологічному механізмі його реалізації і найбільш раціональний, ефективний у певних ситуаціях. Далі вчений зазначає, що тактичні прийоми за своєю сутністю мають сприяти пізнанню, переслідувати мету ефективного проведення слідчих (розшукових) дій. Пізнавальна функція полягає у розробленні таких прийомів, які, відповідно до мети дії, сприяють виявленню інформаційного матеріалу та встановленню істини у справі [8, с. 82].

Дослідники проблем криміналістичної тактики твердять, що їй притаманні ознаки, в яких проявляється дія закономірностей, за якими розвивається криміналістична наука загалом, а саме: а) відповідність тактичних прийомів кримінальному процесуальному закону; б) зумовленість тактичних прийомів потребам практики розслідування злочинів; в) акумулювання в розроблюваних тактичних прийомах позитивного досвіду розслідування злочинів; г) використання під час розробки практичних рекомендацій досягнень різних наук [9, с. 133].

Виклад основних положень. Удосконалення тактичних прийомів розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами, покликано постійним вдосконаленням їхньої злочинної тактики та створенням постійних перешкод досудовому розслідуванню. Зростання рівня організованої злочинності, зокрема її корисливо-насильницьких проявів, супроводжується збільшенням кількості випадків застосування організованими злочинними групами насильства під час вчинення злочинів, зростанням рівня жорстокості в діях злочинців, підвищенням консолідації кримінального середовища.

Проведеним дослідженням встановлено, що організовані злочинні групи цілеспрямовано займаються розробленням заходів захисту від викриття та притягнення їх до кримінальної відповідальності, застосовуючи власну розвідку та контррозвідку, використовуючи сучасні технічні засоби. Лідери та організатори злочинів загальнокримінальної спрямованості у сфері економіки та обігу наркотиків з метою уникнення викриття приділяють велику увагу одержанню відомостей про діяльність слідчих підрозділів, чинять активну протидію їм за допомогою прямих погроз, підкупу, шантажу. Вони також розробляють спроби схилити працівників зазначених підрозділів до співпраці зі злочинними структурами [10, с. 23].

Прийоми, методи і засоби протидії органам розслідування організованих злочинних груп можна поділити на дві групи. У першому випадку фактично йдеться про існування захисного механізму ОЗГ від викриття. У другому – про протидію розслідуванню організованої групи як колективного суб’єкта.

Розслідування злочину, що вчинений організованою злочинною групою, передбачає необхідність його ретельного планування. У криміналістичній літературі зазначено, що планування розслідування є основним методом організаційно-управлінської діяльності у кримінальних провадженнях. За своїм змістом і функціями планування – це складний процес з визначення шляхів, способів, засобів, сил і термінів успішного досягнення заздалегідь поставленої мети.

Р. С. Белкін вважає, що мета планування розслідування (інколи її називають завданням планування) полягає у визначенні напряму і змісту діяльності слідчого на усіх її етапах, забезпеченні її цілеспрямованості, повноти, об’єктивності, усебічності й швидкості, економії часу, сил і засобів, ефективного застосування прийомів роботи з доказами [11, с. 496].

У планах розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами з метою ефективного застосування тактичних прийомів з проведення слідчих (розшукових) дій, необхідно враховувати такі чинники про:

- 1) наявність організаторів (лідерів), які керували вчиненням злочинів;
- 2) наявність поділу обов'язків між співниками під час вчинення злочину;
- 3) наявність усних або письмових правил протиправної поведінки, дотримання злочинських та інших кримінальних традицій;
- 4) використання зброї, технічних засобів під час вчинення злочинів;
- 5) існування та місцезнаходження загальногрупових матеріальних коштів, механізм їхнього використання і розподілу;
- 6) виявлення місць переховування викраденого майна та коштів;
- 7) виявлення місць переховування співників, які не затримані;
- 8) наявність корумпованих зв'язків у членів групи.

Необхідно також зважати, що організована злочинна група – це кримінальне середовище. Як слушно зауважують В. С. Овчинський, В. Е. Ємінов та Н. П. Яблоков, кримінальне середовище формує злочинну ідеологію з широким спектром своїх моральних, “правових”, естетичних і навіть філософських ідей, що не тільки виправдовують злочинність, а й становлять підґрунтя субкультури цього середовища. Учені зазначають, що “...злочинне середовище можна визначити як доволі стійку систему взаємин між різними категоріями злочинців і організованих злочинних формувань, де діють свої неписані закони, субкультура спілкування, карні традиції, відбувається поділ сфери злочинного бізнесу за об'єктами посягання і територіями, здійснюється координація і “управління” злочинною діяльністю” [12, с. 175].

Визначаючи тактичні прийоми щодо провадження слідчих (розшукових) дій, спрямованих на розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями, необхідно: 1) вивчити функціональну й психологічну структуру злочинної групи: міжособистісні взаємини; особисті якості виявлених членів; поведінку підозрюваних у період розслідування; 2) вжити заходів щодо одержання додаткової інформації для побудови криміналістичної моделі особистості лідера (організатора) за допомогою: висування й перевірки слідчих версій; урахування інформації, що відобразилася в композиційних портретах, пошукових орієнтуваннях, документах, що містять відомості про членів організованих злочинних структур; 3) зібрати докази для обвинувачення в організаторській діяльності, а саме: про організаторсько-управлінські функції; про підшукування учасників, розподіл ролей; про характер розпоряджень, вимог, порад під час підготовки до вчинення злочинів, розподіл доходів; про створення системи протидії правоохоронним органам та ін.; 4) під час проведення слідчих (розшукових) дій використовувати: суперечності у свідченнях співучасників; різний обсяг відомостей, що повідомляються з приводу тих самих обставин; наявність у групі конфліктів для одержання правдивих свідчень; прийом компрометації організатора в очах членів злочинної групи тощо.

Тактика побудови прийомів слідчих (розшукових) дій як пошукової інформаційної моделі активного члена злочинної групи насамперед повинна охоплювати з'ясування таких елементів:

- даних особистого кримінального досвіду злочинця;
- відомостей, що містяться у матеріалах оперативно-розшукових і кримінальних проваджень, де фігурувала ця особа, але залишилася без покарання;
- відомостей, що містяться у матеріалах нерозслідуваних кримінальних проваджень про аналогічні злочини.

Тому напрями пізнавальної діяльності визначаються, як правило, конкретною слідчою ситуацією, а також низкою чинників, до яких належать: наявність інформації про членів злочинної групи; наявність джерела невідомої інформації; виявлені взаємозв'язки особи лідера (організатора) з іншими учасниками його злочинної діяльності.

Тактика розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами, ґрунтується на криміналістичній характеристиці і до уваги беруться такі обставини: у групі доступні такі способи вчинення злочинів, які не може використати злочинець-одинак; члени організованої групи психологічно підтримують один одного, відтак кожен почуває себе у групі упевненіше, а це, своєю

чергою, зумовлює відомий феномен – рішення, що ухвалюється колективно, відчайдушніші порівняно з індивідуальними, бо відповідальність за наслідки несе не одна людина – вона розподіляється між усіма членами групи; злочинну діяльність групи може бути легко розширено і у часі (не обов'язково усі члени групи діють одночасно), і у просторі (члени групи мають можливість діяти самостійно у різних місцях); в організованій групі зростає можливість приховувати вчинені злочини та їхні сліди, захист її членів від правоохоронних органів, а також надання допомоги заарештованим співучасникам і членам їх сімей.

Як показує слідча практика, допит є основним засобом отримання доказової інформації. Питома вага допиту до числа інших слідчих (розшукових) дій дає змогу зупинитися на питаннях допустимості використання тактичних прийомів під час його провадження.

Крім того, збільшення кількості обвинувачених та епізодів їх злочинної діяльності об'єктивно призводить до зростання обсягу іншої слідчої роботи, зокрема вивчення особистості кожного із співучасників (а також свідків) злочину, здійснення великої кількості перевірок тощо.

Під час допиту лідерів і членів організованих злочинних угруповань виникають переважно дві типові ситуації: 1) відмова від дачі показань; 2) повідомлення неправдивих відомостей. Зокрема, типові різновиди поведінки затриманих, підозрюваних, обвинувачених часто зводяться до відмови від дачі показань, непереконливого заперечення своєї вини. Така позиція пояснюється прагненням, дізнатися за допомогою контактів у місцях утримання під вартою, через захисників та інших можливих способів, суть доказів, наявних у слідчого, і з урахуванням цього скоригувати свою позицію під час завершення розслідування.

Слідча практика доводить, що організатори, лідери і найактивніші члени організованої злочинної групи відмовляються давати показання без адвоката, з його ж приходом посиляються на ст. 63 Конституції України (імунітет свідка).

Участь захисника вносить певні труднощі та особливості у проведення усіх слідчих дій, а особливо у тактику допиту членів злочинних груп та їх лідерів. Захисник добре знає умови, механізм і можливості розслідування. Саме з урахуванням цих особливостей він здійснює захист інтересів злочинної групи. Для допитуваних захисник є величезною підтримкою, оскільки під час допиту він намагається зорієнтувати членів злочинних груп у необхідному напрямку, виконуючи доручення лідерів організованих злочинних груп. Перебуваючи у матеріальній залежності, вони є заінтересованими у результаті справи, демонструють солідарність з підзахисними і вживають заходів щодо дискредитації слідчого та відшукування прогалин і помилок, допущених під час розслідування. При цьому забезпечується необхідний психологічний настрій членів злочинних груп, оскільки, одержавши солідний гонорар, вони намагаються саме на допитах або очних ставках “відпрацювати” отримані гроші [13, с. 885].

Необхідно відзначити, що окрема група тактичних прийомів допиту належить до слідчих хитрощів, у той самий час навряд чи можна це вважати правильним визначенням. Тут присутній тактичний прийом допиту, в якому домінує психологічний аспект. Найчастіше до таких прийомів зараховують “використання чинника несподіваності”, “непрямий допит”, “створення у допитуваного перебільшеного уявлення про обізнаність слідчого”.

На практиці інколи використання цієї групи тактичних прийомів для досягнення мети здійснюється обманним шляхом. Проте, оцінюючи допустимість цих прийомів, необхідно враховувати ту обставину, що слідча діяльність відрізняється творчим характером, і доказування у кримінальному провадженні нерідко здійснюється в умовах конфлікту, особливо в протидії членам організованих злочинних груп та їх оточенню. Слідчий при цьому стикається з необхідністю здолати таку протидію. Але допущені в інтересах справи відступи від норм закону і моралі можуть заподіяти великої шкоди престижу правосуддя, який не можна виправдовувати успіхом розслідування тяжкого чи особливо тяжкого злочину. В той самий час не можна допустити, щоб учасник організованої злочинної групи зловживав гуманністю слідчих органів. На швидкість і повноту розслідування злочину впливає економічність процесуальної діяльності, яка пропонує досягнення мети слідчої (розшукової) дії з мінімальними витратами сили і часу. У зв'язку з цим важливе значення має обрання під час допиту найбільш відповідної до тієї чи іншої слідчої ситуації лінії поведінки слідчого і конкретних тактичних прийомів.

Тактика допиту підозрюваних (обвинувачених) у розслідуванні злочинів, що вчиняють організовані злочинні групи, відрізняється і особливостями, і використанням специфічних тактичних прийомів. Важливим тактичним прийомом є пошук у ланцюзі обвинувачених (підозрюваних) “слабкої ланки”. У криміналістичній літературі зазначено, що це можуть бути особи, які мають у групі незначне, підпорядковане становище, потрапили в банду через безвольність, матеріальну залежність від лідера, компромат. Цих осіб необхідно допитувати якнайперше, бо від них можна одержати найправдивіші показання. Якщо на цих осіб мають вплив лідери групи або вони бояться, потрібно спробувати роз’яснити неординарну роль лідера щодо втягування допитуваного у групу, прагненням лідера уникнути покарання через перекладення вини, використовувати наявні внутрішньогрупові конфлікти [14, с. 178].

Представляються принципово допустимими під час здійснення допитів тактичних прийомів, застосування яких ґрунтується на використанні чинника несподіваності, непередбаченості обвинуваченого до брехні.

У розслідуванні злочинів, які вчиняють організовані злочинні групи, важливе місце посідає обшук, що сприяє виявленню доказової та орієнтувальної інформації. У процесі обшуку триває пошук схованих об’єктів (знарядь злочину, речових доказів, трупів та ін.). Відповідно до ст. 234 КПК України, обшук здійснюється у випадках, коли є достатні підстави вважати, що знаряддя злочину, речі й цінності, здобуті злочинним шляхом, а також інші предмети та документи, які мають значення для встановлення істини у провадженні чи забезпеченні цивільного позову, знаходяться у певному приміщенні або місці чи в конкретної особи.

Так, наприклад, тактичні прийоми і рекомендації покликані забезпечити якнайповніше і найефективніше застосування у процесі розслідування кримінальних проваджень прийомів і засобів криміналістичної техніки.

Наприклад, Р. С. Белкін зазначає, що черговість слідчого огляду об’єктів на місці події повинна забезпечувати застосування технічних засобів фіксації обстановки і слідів; такий тактичний прийом слідчого експерименту, як розчленовування здійснюваних дослідів на етапи, які покликані забезпечити якнайповніше використання можливостей фото-, кіно- і відеозйомки під час здійснення цієї слідчої дії. Окремі тактичні прийоми і уся тактика проведення тієї чи іншої процесуальної дії змінюються залежно від характеру використовуваних під час її проведення засобів і прийомів криміналістичної техніки. Окремі тактичні прийоми і уся тактика проведення тієї чи іншої процесуальної дії змінюються залежно від характеру використовуваних під час її застосування засобів і прийомів криміналістичної техніки. Прикладом тому може бути тактика обшуку, на яку істотно впливають використання пошукових приладів і сам характер цих приладів і правил поводження з ними [11, с. 198].

Висновки. Поняття тактичного прийому у розслідуванні злочинів, що вчинені організованими злочинними угрупованнями виступає у трьох напрямках: лінія поведінки слідчого у процесі здійснення конкретних слідчих (розшукових) дій; спосіб впливу слідчого на учасників слідчих (розшукових) дій; як наукова рекомендація щодо розслідування конкретного виду злочинів.

Тактичні прийоми у здійсненні такої слідчої (розшукової) дії, як допит членів організованих злочинних угруповань, мають здійснюватися слідчим за ретельно складеним (на основі криміналістичної характеристики злочинів, вчинених ОЗГ) планом.

Особливості проведення слідчих (розшукових) дій полягають у визначенні тактичних прийомів щодо подолання протидії слідству, здійснюваної адвокатами, які мають явний корупційний характер.

1. Уголовная тактика: Руководство к расследованию преступлений; пер. с нем. / А. Вейнгарт; под ред., с прим. В. И. Лебедева. – С.-Петербург, издание “Вестника полиции”, 1912. – 293 с. 2. Кони А. Ф. Собр. соч. – Т. 1: Из записок судебного деятеля. Т. 1 / А. Ф. Кони. – М.: Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1914. – 659 с. 3. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х.: ВД “ШКОЛА”, 2009. – 1008 с. 4. Винберг А. И. О научных основах криминалистической тактики // Правоведение. – 1965. – № 3. – С. 78–82. 5. Васильев А. Н. Проблемы криминалистики. (Тезисы докладов). – Х.: Харьковский юридический институт, 1969. – С. 7–11.

6. Белкин Р. С. Предмет, система, задачи и методы советской криминалистики // В сб.: Криминалистическая экспертиза. – М.: ВШ МООП РСФСР. – 1966. – Вып. 1.– 168 с. 7. Давыдов В. И. Психологические приемы допроса обвиняемого. – М.: Вопросы психологии, 1966. – № 6. – С. 112–115. 8. Настільна книга слідчого / М. П. Панов, В. М. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Вид. Дім. “Ін Юре”, 2011. – 736 с. 9. Советская криминалистика. Теоретические проблемы. – М.: Юрид. лит., 1978. – 192 с. 10. Гула Л. Ф. Організаційно-правові та тактичні основи діяльності підрозділів ОВС у протидії злочинам, що вчиняються організованими злочинними групами: автореф. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність” / Л. Ф. Гула. – К.: НАВС, 2014. – 37 с. 11. Белкин Р. С. Криминалистическое учение о фиксации доказательственной информации / Р. С. Белкин // Курс криминалистики : учеб. пособ. для вузов. – 3-е изд., доп. – М.: Юнити-Дана, 2001. – 837 с. 12. Основи боротьби з організованою злочинністю : моногр. / під ред. В. С. Овчинського, В. Е. Емінова, Н. П. Яблокова. – М.: ІНФРА-М, 1996. – 400 с. 13. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – К.: Атіка, 2009. – Т. V: Кримінально-процесуальна та криміналістична діяльність поліцейських організацій. – 1008 с. 14. Гула Л. Ф. Особливості розслідування злочинів, учинених організованими злочинними групами // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична / Л. Ф. Гула; гол. ред. В. В. Серєда. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – Вип. 3. – 170–180.

REFERENCES

1. Ugolovnaya taktika: Rukovodstvo k rassledovaniyu prestuplenii: Perevod s nemetskogo / Veingart A.; Per. pod red., s prim.: V. I. Lebedev. [The criminal tactics: A guide to the investigation of crimes: Translated from the German]. Sankt-Peterburg, “Vestnik politsii” Publ. 1912. 293 p. 2. Koni A. F. Sobr. soch., t. 1. Iz zapisok sudebnogo deyatelya. T. 1 [Collected Works T.1 From the notes of the court figure]. Maskva, Tip. T-va I. D. Sytina Publ. 1914. 659 p. 3. Suchasnyy tlumachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy: 100 000 sliv / Za zah. red. dok-ra filol. nauk prof. V. V. Dubichyns'koho. [Modern Ukrainian Language Dictionary 100 000 words]. Kharkiv. “ShKOLA” Publ. 2009. 1008 p. 4. Vinberg A. I. O nauchnykh osnovakh kriminalisticheskoi taktiki. [About the scientific basis of forensic tactics]. Pravovedenie. 1965. vol. 3. pp. 78–82. 5. Vasil'ev A. N. Problemy kriminalistiki. (Tezisy dokladov). [Problems of Criminalistics. (Abstracts)]. Kharkov. Khar'kovskii yuridicheskii institute. 1969. pp. 7-11. 6. Belkin R. S. Predmet, sistema, zadachi i metody sovetskoj kriminalistiki. - V sb. Kriminalisticheskaya ekspertiza. [The subject, system, objectives and methods of the Soviet criminology]. Maskva. VSh MOOP RSFSR Publ. vol. 1. 1966. 168 p. 7. Davydov V. I. Psikhologicheskie priemy doprosa obvinyaemogo. [Psychological methods of interrogation of the accused]. Maskva. Voprosy psikhologii Publ. 1966. Vol. 6. pp. 112-115. 8. Nastil'na knyha slidchoho / M. P. Panov, V. M. Shepit'ko, V. O. Konovalova (ta in.) [Investigation Handbook]. Kyiv. Vyd. Dim. “In Yure” Publ. 2011. 736 p. 9. Sovetskaya kriminalistika. Teoreticheskie problemy. [Soviet criminology. Theoretical problems.] Maskva. Yurid. lit. Publ. 1978. 192 p. 10. Hula L. F. Orhanizatsiyno-pravovi ta taktychni osnovy diyal'nosti pidrozdiliv OVS u protydyi zlochynam, shcho vchynuyut'sya orhanizovanymy zlochynnymy hrupamy. avtoref. na zdobuttya nauk. stupenya dok. yuryd. nauk: spets. 12.00.09. “Kryminal'nyy protses ta kryminalistyka; sudova ekspertyza; operatyvno-rozshukova diyal'nist'” [The organizational and tactical framework for police units in combating crimes committed by organized criminal groups]. Kyiv. NAVS Publ. 2014. 37 p. 11. Belkin R. S. Kriminalisticheskoe uchenie o fiksatsii dokazatel'stvennoi informatsii. Kurs kriminalistiki : ucheb. posob. dlya vuzov. [Criminalistic doctrine of evidentiary information fixation]. Maskva. Yuniti-Dana Publ. 2001. Vol. 3. 837 p. 12. Osnovy borot'by z orhanizovanoyu zlochynnistyu : monohrafiya / pid red. V. S. Ovchyns'koho, V. E. Eminova, N. P. Yablokova [Fundamentals fight against organized crime]. Moskva. INFRA-M Publ. 1996. 400 p. 13. Mizhnarodna politseys'ka entsyklopediya: u 10 t. vidp. red.: Ye. M. Moisyeyev, V. Ya. Tatsiy, Yu. S. Shemshuchenko [International police encyclopedia] Kyiv. Atika Publ. 2009. – T. V. Kryminal'no-protsesual'na ta kryminalistychna diyal'nist' politseys'kykh orhanizatsiy. - 1008 p. 14. Hula L. F. Osoblyvosti rozsliduvannya zlochyniv, uchynenykh orhanizovanymy zlochynnymy hrupamy. Naukovyy visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnykh . Seriya yurydychna / holovnyy redaktor V. V. Sereda. [Features of investigation of crimes committed by organized criminal groups]. L'viv. L'vDUVS Publ. 2015. Vol. 3. pp. 170-180.